

*****

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ ТА РЕДАГУВАННЯ

*****

УДК 007:304:655

Н. Д. Миронюк

ВИДАВНИЧА СПРАВА “КОРОННОГО КРАЮ” КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст. ОЧИМА СУЧАСНИХ ДОСЛІДНИКІВ

У статті проаналізовано дослідження науковців радянської доби та періоду незалежності України, присвячені проблемам видавничої справи на Буковині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. й опубліковані на сторінках наукових видань Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.

Ключові слова: видавнича діяльність, книгодрукування, науковці, комплексне дослідження, Буковина.

I. Вступ

За роки незалежності України тема видавничої справи на Буковині ще жодного разу не була об'єктом комплексного наукового дослідження. Наразі в Україні не захищено жодної кандидатської чи докторської дисертації, в якій би автор дослідив усі багатогранні й водночас непрості аспекти видавничої справи. Тим часом саме книгодрукування стало “могутнім засобом і необхідною умовою розвитку культури” [1, с. 70], особливо в тих умовах, коли іноземні загарбники намагалися будь-якою ціною перетворити Буковину на форпост колонізаторської політики. Це було притаманним політикам австрійського, австро-угорського, румунського й радянського періодів панування на буковинських землях. Однак навіть у таких умовах книгодрукування на Буковині не лише не заглохло, а навпаки, розвивалося, відіграло важливу роль у формуванні громадської думки, поширенні української ідеї, зміцненні автохтонних традицій.

II. Постановка завдання

Мета статті – виявити основні тенденції в дослідженнях науковців, присвячених видавничій справі на Буковині.

III. Результати

Леся Українка у своїх спогадах не раз наголошувала, що в кінці ХІХ ст. Чернівці були єдиним європейським містом, де українська мова звучала майже всюди. На зламі двох століть (ХІХ–ХХ ст.) Чернівці були потужним видавничим центром: “Тут видавалося кілька газет, діяли українські видавництва з кирилическими українськими шрифтами, українські товариства видавали методичні поради і

народні календарі для дітей, і навіть класику (Мольєра, Гоголя, Софокла). У столиці коронного краю Буковини наприкінці ХІХ і в першому десятиріччі ХХ ст. побачили світ окремими виданнями твори таких відомих українських письменників та громадських діячів, як Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко, Василь Стефаник, Марко Черемшина, Богдан Лепкий, Володимир Винниченко, Михайло Драгоманов, Михайло Павлик, Гнат Хоткевич, Володимир Антонович. Тут друкувалися і місцеві автори всеукраїнського та місцевого значення – Ольга Кобилянська, Юрій Федькович, Сидір Воробкевич, Теодот Галіп, Іван Бажанський та ін.” [2, с. 75].

Про неocenенну роль, яку відіграла книговидавнича справа на Буковині, знаходимо підтвердження в дослідженні професора Чернівецького національного університету Богдана Мельничука: “На зламі століть Чернівці були одним з найбільших центрів українського книговидання, поступаючись у цьому лише Львову і залишаючи позаду навіть Київ, де наше слово задихалося в зашморзі, накинутому на нього російськими шовіністами” [3, с. 147].

Ще один чернівецький науковець, історик Добржанський Олександр стверджує, що “край переживав справжню видавничу лихоманку” [4, с. 414].

Завдяки досліднику видавничої справи на Буковині Степану Діхтярю дізнаємося, що й перша друкарня в цьому краї з'явилася, порівняно з іншими містами, значно раніше, а саме на початку ХІХ ст. Однак в інших дослідженнях, зокрема старшого наукового співробітника відділу фондів Чернівецького обласного краєзнавчого музею Людмили Бондаревої [5], знаходимо

“уточнення”: перша друкарня на Буковині з’явилася ще наприкінці XVIII ст. – у 1789 р., а перша книга українською мовою (але латинським шрифтом) була видана в Чернівцях у 1861 р. – це відоме в історії української літератури “Slovo na slovo do redaktora “Slova”, брошура Антіна Кобилянського про потребу переходу з етимологічного правопису на фонетичний. Із цього часу, як стверджує С. Дігтяр, і починається історія видавничої справи на Буковині.

Про ті видання, які друкувалися на Буковині, їх завдання можна дізнатися з досліджень ще одного науковця – викладача Чернівецького університету Леоніда Чернеця в статті “Російська література на Буковині XIX ст.” (1954) [6], Ангеліна Коржупова [7], Погребенника Федора [8] та ін. За нашими підрахунками, тільки в Чернівецькому університеті проблеми книгодрукування на Буковині в період XIX–XX ст. розглядали щонайменше 11 науковців, не кажучи про дослідників з інших ВНЗ і регіонів. Однак жоден з дослідників австрійського, румунського або радянського періодів не робив спроб комплексно проаналізувати видавничу справу на Буковині. Здебільшого ця тема “піднімалася” тоді, коли йшлося про огляди художньої творчості та фольклористичної діяльності окремих осіб, під час вивчення особливостей української мови XIX ст.

Другий висновок, який випливає з наявних на сьогодні праць, – дослідники видавничої справи на Буковині радянського періоду не робили акценту на давніх традиціях українського друкарства й рукописання, акцентували увагу на цінності книги в житті українського народу, а зводили все до класових інтересів, “утвердження” споконвічної дружби українського та російського народів, а українських борців за волю й незалежність називали “буржуазними націоналістами”.

Третій висновок – програма багатьох тодішніх видавництв у Чернівцях ґрунтувалася на розвитку української національної ідеї. Тогочасні видавці ставили перед собою завдання культурної, правової, економічної або господарської просвіти народу, особливо молоді й дітей.

Четвертий висновок полягає в тому, що період другої половини XIX – початку XX ст. був часом швидкого розвитку національного руху на Буковині, формування свідомої української інтелігенції, котра й взяла на себе найважчу ношу – громадську роботу. Головними й безпосередніми втілювачами цих ідей були активісти різних громадських об’єднань, яких виникло багато в умовах австрійського ліберального конституційного ладу. Серед них – культурно-просвітницьке товариство “Руська бесіда”.

П’яте – видавнича справа на Буковині другої половини XIX – початку XX ст. так і не стала об’єктом комплексного дослідження науковців, а ті дослідження, які вже зроблені, потребують суттєвих коректив і доповнень, особливо щодо інтерпретації окремих положень австрійського, румунського, радянського періодів розвитку книгодрукування на Буковині, а також у нинішній час – будівництва незалежної й суверенної України.

IV. Висновки

Отже, основні тенденції в дослідженні видавничої справи на Буковині полягають у такому:

- жоден з дослідників австрійського, румунського або радянського періодів не робив спроб комплексно проаналізувати видавничу справу на Буковині;
- дослідники видавничої справи на Буковині радянського періоду не робили акценту на давніх традиціях українського друкарства й рукописання, а зводили все до класових інтересів;
- програма багатьох тодішніх видавництв у Чернівцях ґрунтувалася на розвитку української національної ідеї;
- друга половина XIX – початок XX ст. – час швидкого розвитку національного руху на Буковині;
- видавнича справа на Буковині другої половини XIX – початку XX ст. потребує ґрунтовних досліджень.

Список використаної літератури

1. Дігтяр С. І. Видавнича справа в Чернівцях в XIX ст. / С. І. Дігтяр // Научный ежегодник за 1959 год. Отдельный выпуск: филолог. факультет / Черновицкий государственный университет. – Черновцы : ЧГУ, 1960. – С. 169–171.
2. Ножак О. Історія видавничої справи на Буковині другої половини XIX – початку XX століть у дзеркалі публікацій “Літературно-наукового вісника” / О. Ножак // Наукові записки Інституту журналістики: наук : збірник. – Київ, 2009. – Т. 37. – Жовтень–грудень. – С. 75–81.
3. Мельничук Б. Під егідою “Молодої України” / Б. Мельничук // Буковинський журнал. – 1994. – № 3–4. – С. 147–148.
4. Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. / Олександр Добржанський. – Чернівці : Золоті литаври, 1999. – С. 414.
5. Бондарева Л. Стародруки з фондів Чернівецького краєзнавчого музею як джерело вивчення розвитку українського книговидання / Л. Бондарева // Музейний щорічник. 2004/05 / ред. кол.: О. П. Затуловська (голова) та ін.; Чернівецький обласний краєзнавчий музей. – Чернівці : Золоті литаври, 2005. – Вип 3–4. – С. 109.

Стаття надійшла до редакції 23.05.2015.

Миронюк Н. Д. Издательское дело “Коронного края” конца XIX – начала XX в. глазами современных исследователей

В статье проанализированы исследования ученых советской эпохи и периода независимости Украины, посвященные проблемам издательского дела на Буковине в конце XIX – начале XX в. и опубликованные на страницах научных изданий Черновицкого национального университета им. Ю. Федьковича.

Ключевые слова: издательская деятельность, книгопечатание, ученые, комплексное исследование, Буковина.

Myroniuk N. Publishing “Crown Land” Late XIX – Early XX Century Through the eyes of Contemporary Researchers

The article analyzes the research scientists of the Soviet era and the period of independence of Ukraine on the problems of publishing in Bukovina in the late XIX – early XX century. and published in the pages of scientific publications Chernivtsi National University Fedkovych.

None of the researchers of the Austrian, Romanian or Soviet period did not attempt to analyze complex publishing in Bukovina. Mostly this issue “raised” Then when it came to art reviews and folkloristic activities of individuals in the study of Ukrainian language features XIX century.

The second conclusion to be drawn from the available today works – researchers publishing in Bukovina Soviet period did not focus on the ancient traditions of Ukrainian printing and handwriting, focused on the value of books in the lives of the Ukrainian people, and drove it to class interests, “approval” eternal friendship of Ukrainian and Russian peoples, and Ukrainian fighters for freedom and independence called “bourgeois nationalists.”

The third conclusion – the program then many publishers in Chernivtsi based on the development of the Ukrainian national idea. Contemporary publishers set themselves the task of the cultural, legal, economic, business or education of the people, especially young people and children.

The fourth conclusion is that during the second half of XIX – early XX century. was a time of rapid development of the national movement in Bukovina, the formation of conscious Ukrainian intelligentsia, who also assumed the heaviest burden social work. The main and immediate impersonator these ideas were activists of various associations, many of which emerged in the conditions of the Austrian liberal constitutional order. Among them – the cultural and educational society “Ruska conversation.”

Fifth – publishing Bukovina second half of XIX – early XX century. did not become the subject of a comprehensive study by scientists, and those studies that have already been made, significant adjustments and additions, especially regarding the interpretation of certain provisions of the Austrian, Romanian, Soviet periods of publishing in Bukovina, and at the present time – independent and construction sovereign Ukraine.

Key words: publishing, printing, researchers, a comprehensive study, Bukovina.